

Quaderns d'estudi 37

Desembre 2023

Edició Centre d'Estudis de l'Hospitalet

Av. Josep Tarradellas i Joan, 44. Espai Molí
08901 L'Hospitalet
Telèfon 93 338 60 91
<http://www.celh.cat> - celh@celh.cat

Equip d'edició Martha Cecilia Cedeño-Pérez (Observatori d'Antropologia del Conflite Urbà, OACU, Barcelona); Marta de Planell (Arxiu Municipal d'Esplugues de Llobregat); Genís Pascual (Centre d'Estudis de l'Hospitalet), Marta Piera (Arquitecta i historiadora de l'art); Pilar Salvatella Veà (Filòloga); Miguel Solana (Universitat Autònoma de Barcelona); Josep Joaquim Sorlí Moliner (Licenciat en Humanitats).

Consell de Redacció Marcel Poblet (Historiador, membre del CEL'H); Pilar Massana (Historiadora, membre del CEL'H); Núria Toril (Periodista, membre del CEL'H); Àngel Cebollada (Universitat Autònoma de Barcelona); Maria Villanueva Margalef (Universitat Autònoma de Barcelona).

Consell Assessor Érika Cecilia Álvarez Cortez (Universidad Mayor. Sede Temuco, Chile); Ph. D. Mónica Euridice de la Cruz Hinojos (Facultad de Artes y Diseño. Universidad Autónoma de México); Gemma Isern (Biblioteca Tecla Sala); Eva Jiménez (Periodista); María del Carmen Ramírez Hernández (Universidad Autónoma Metropolitana. Unidad Xochimilco, México); M. Luz Retuerta Jiménez (Arxiu Comarcal del Baix Llobregat); Ricardo Robledo Hernández (Universitat Pompeu Fabra); Carlos Augusto Rodríguez Martínez (Universidad Pedagógica Nacional. Universidad Distrital Francisco José de Caldas (Colombia); Fermí Rubiralta Casas (Professor d'institut); Joan Santacana Mestre (Universitat de Barcelona); Montserrat Torra Puigdemívol (Catedràtica d'institut); Jesús A. Vila (Periodista i editor, membre del CEL'H); Lúdia Santacana (membre del CEL'H).

Correcció lingüística Pilar Salvatella Veà
Producció editorial Laboratorinectar (ambar@periodistes.org)
Equip de gestió Enric Ferreras, Lúdia Santacana
Impressió Service Point
Dipòsit legal B 21307-2020
ISSN edició impresa 2013-9691
ISSN edició digital 2013-9705
Antiguitat 1987
Periodicitat anual

**Quaderns d'Estudi
està indexada a:**

DIALNET

(<https://dialnet.unirioja.es/servlet/revista?codigo=26531>)

RACO

(<https://www.raco.cat/index.php/QuadernsCELH/>)

i està llistada a:

MIAR

(<http://miar.ub.edu/issn/2013-9691>)

Hi col·laboren:

INSTITUT RAMON MUNTANER
Fundació privada dels Centres d'Estudi de Parla Catalana

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Quaderns d'Estudi és una revista amb periodicitat anual, i que combina la publicació de números monogràfics amb números miscel·lanis. La revista es publica des de l'any 1987. La revista està adreçada als estudiosos i les persones interessades a conèixer la ciutat de l'Hospitalet des de diferents vessants: cultural, social, econòmica, històrica, mediambiental, etc. Té per objectiu la publicació de textos inèdits procedents de la recerca feta per investigadors/es relacionats amb la ciutat de l'Hospitalet.

NORMES BÀSIQUES PER A LA PUBLICACIÓ D'ARTICLES

Per tal de facilitar el treball d'edició de la revista, els articles es lliuraran al Centre d'Estudis segons les normes que segueixen:

1. Els textos s'adreçaran a: **Quaderns d'Estudi. Centre d'Estudis de l'Hospitalet**, Av. Josep Tarradellas i Joan, 44 (08901 L'Hospitalet de Llobregat), celh@celh.cat. Hauran de ser originals, escrits en català o en castellà. S'acusarà rebut de recepció al primer autor o autora signant de l'article.
2. Els articles es presentaran en versió digital, en format word, tipografia Arial, cos 12. En el cas que incorporin taules, gràfiques o mapes, es lliuraran en format jpg a 300 pp de resolució com a documents a part. L'autor o autora podrà contactar amb el **Centre d'Estudis** perquè li indiquin els programes informàtics més adients.
3. Amb l'article, l'autor o autora haurà de lliurar dues imatges que acompanyin el text i que es publicaran en blanc i negre o color.
4. En document word a part, també s'hauran de presentar les dades personals de l'autor o autora (nom complet, adreça, telèfon i adreça electrònica), acompanyades d'un breu currículum (5 línies) i una foto tipus carnet en document jpg 300 pp.
5. Els articles tindran entre 12 i 30 pàgines, escrites a un espai. Les pàgines es numeraran. Els paràgrafs hauran de separar-se amb un doble espai, sense utilitzar sagnats en la primera línia. Els títols dels apartats s'escriuran en majúscules i negreta, i entre aquests títols i el text es deixaran dos dobles espais per sobre i un doble espai per sota.
6. A la primera pàgina hi constarà el títol de l'article, en negreta i majúscules; sota l'encapçalament i també en majúscules, el nom complet de l'autor o autora. S'ha de facilitar el títol de l'article en català, castellà i anglès.
7. El text dels articles anirà precedit d'un resum de no més de 150 paraules en català, castellà i anglès (que exposarà de manera clara i concisa els objectius, la metodologia, els principals resultats i les conclusions del treball) i d'un màxim de 5 paraules clau en els mateixos idiomes.
8. Les cites textuais aniran en cursiva i entre cometes, sense fer ús del sagnat o el centrat.
9. Les notes es col·locaran totes juntes al final del text, en tipografia Arial, cos 10. Les cites exclusivament bibliogràfiques que s'incloguin a la bibliografia final, no obriran nota a

peu de pàgina, sinó que formaran part del text (nom autor/a, coma i any de publicació, seguit de dos punts si s'indica la pàgina o pàgines, en aquest cas amb un guió al mig).

10. La bibliografia apareixerà per ordre alfabètic (i cronològic si se cita més d'una publicació d'un mateix autor/a) al final de l'article, seguint el format d'aquests exemples (El cognom dels autors en versaleta i si no és possible en minúscules):

Llibre: SERRA PUIG, Eva. *Pagesos i senyors a la Catalunya del segle XVII*. Barcelona, Crítica, 1988.

Capítol llibre: VALDÉS, Ramón. "Ecología y trabajo en un concejo del occidente astur", a/en: PRAT, MARTÍNEZ, CONTRERAS Y MORENO (eds.), *Antropología de los pueblos de España*. Madrid, Taurus Universitaria, 1991, p. 400-415.

Article de revista: GIDDENS, Anthony. "La vida en una sociedad post-tradicional", a/en: *Revista de Occidente*, núm/nº 150, 1993, p. 60-90.

Article de revista digital: RODRÍGUEZ BRAVO, Blanca. "La integració de la dona en els llenguatges documentals: una utopia necessària en la societat del coneixement" [en línia] a/en: *Bid: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm/nº 18. Disponible a:
<http://www2.ub.edu/bid/consulta_articulos.php?fichero=18rodri1.htm>. [Consulta: 30 abril 2008].

Text no publicat: SANTACANA, Carles. *Canvi socioeconòmic i dinàmica política a la Catalunya revolucionària: El cas de L'Hospitalet de Llobregat (1936-1939)*. Tesi de llicenciatura, Universitat de Barcelona, 1985.

11. Les referències bibliogràfiques hauran d'incloure els números DOI, en cas que en tinguin d'assignats. Aquests es referenciaran seguint l'esquema <<http://dx.doi.org/numero-DOI>>. Per fer aquesta comprovació, l'agència Crossref disposa d'un formulari en línia a <http://search.crossref.org/references> que automàticament assigna el número DOI, si en té, a les referències introduïdes. Cal, però, ser curosos en les dades de la referència (autors, títol, volum i número, pàgines) per tal de facilitar-ne la cerca automàtica.

Exemple: Módenes, Juan A.; López-Colás, Julián (2007). «Second homes and compact cities in Spain: Two elements of the same system?». *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 98 (3), 325-335.

<<http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-9663.2007.00400.x>>

12. El Consell de Redacció demana un ús no sexista del llenguatge i vetllarà per la seva aplicació.

Aquesta revista es regeix per un sistema de revisors/ores anònims. L'acceptació de l'article serà comunicada per la Redacció a l'autor o autora, així com la inclusió d'aquelles possibles modificacions que les persones especialistes hagin estimat oportunes, perquè siguin preses en consideració. Abans de la publicació, l'autor o autora rebrà les galerades finals per procedir, en el mínim temps possible, a la correcció d'errates.

Els articles no publicats passaran a formar part de BABEL'H, la base de dades bibliogràfiques sobre l'Hospitalet elaborada pel **Centre d'Estudis**, que també es pot consultar, entre altres llocs, al catàleg col·lectiu de les universitats catalanes <<http://www.cbuc.es>>.

Sumari

Presentació. <i>Consell de redacció de Quaderns d'Estudi.</i>	9
Com s'ha fet l'Hospitalet? Urbanisme i lluita per l'espai a l'àrea metropolitana més atapeïda d'Europa per <i>Manuel Domínguez</i>	13
Aportacions a la història de la fàbrica Tecla Sala a l'Hospitalet de Llobregat per <i>Josep Boatella / Pilar Riera.</i>	65
La monumentalitat oblidada. Rememorar el «gratacel de Collblanc» per <i>Roser Piñol Bastidas</i>	91
Disputas por el patrimonio en l'Hospitalet. Entre la urbanización y las demandas ciudadanas per <i>María Gabriela Navas-Perrone</i>	137
Habitar en la Florida de l'Hospitalet de Llobregat. Utilización del urbanismo para solucionar el pasado per <i>Alberto Sánchez González</i>	157
Els blocs Ciutat Comtal per <i>Carles Ferrer Sales</i>	187
Quatre anys de vertigen: crònica personal, i també crítica i nostàlgica, del primer ajuntament democràtic de la postguerra (1979-1983) a l'Hospitalet de Llobregat, amb el focus posat sobre els problemes territorials per <i>Xavier Arjalaguer i Massana</i>	217
Reflexió sobre futur per <i>Diversos autors</i>	251

Presentació

Consell de redacció de **Quaderns d'Estudi**

Presentem a continuació l'estructura i continguts que constitueixen aquest monogràfic de l'any 2023. Dins d'aquesta voluntat de simultaniejar números miscel·lanis i monogràfics, des del Consell de Redacció es va considerar pertinent articular un volum que reunís un conjunt d'articles sobre la construcció de la ciutat, el seu desenvolupament urbanístic, els problemes urbans així com el patrimoni heretat i la seva conservació. Hi havia un conjunt d'investigacions en marxa sobre aquests assumptes, i vam considerar que podria ser interessant reunir-los i que tingués una certa coherència.

El volum que teniu entre mans s'estructura en quatre apartats. En primer lloc, **Manuel Domínguez** obre el monogràfic amb una aportació que creiem molt necessària per entendre l'estructura urbana de la ciutat, ja que si bé en tenim informacions disperses, l'autor traça una línia històrica clara que permet entendre els detalls del desenvolupament urbà de l'Hospitalet –especialment durant el transcurs dels dos últims segles– que ha comportat la transformació de poble a ciutat.

En un segon apartat s'ha agrupat un conjunt de tres articles que aborden temes patrimonials de l'Hospitalet. **Josep Boatella** i **Pilar Riera**, descendents dels propietaris de la fàbrica Tecla Sala –ara reconvertida en biblioteca central de la ciutat–, han explorat els arxius familiars i han construït un relat sobre els antecedents, la venda i l'evolució posterior d'aquesta empresa de filatures, des del seu emplaçament original a Roda de Ter fins a la compra l'any 1913 de les instal·lacions i terrenys sobre els quals s'aniria bastint un dels principals complexos fabrils de la ciutat. El seu article aporta materials inèdits i que fins ara no havien sortit dels arxius personals de la família.

El segon article d'aquesta part, elaborat per **Roser Piñol**, presenta un estudi molt detallat d'un dels edificis més icònics de la ciutat, i potser poc conegut per la ciutadania: el gratacel de Collblanc. Es tracta d'un edifici pioner, inaugurat l'any 1933, obra de l'arquitecte municipal de l'Hospitalet, Ramon Puig i Gairalt, que suposava una forma constructiva innovadora: en altura i amb noves tècniques i plantejaments que volien assegurar el benestar de la gent que l'habitaria. L'article no només planteja i descriu la seva construcció, sinó que també reflexiona sobre l'evolució posterior de l'edifici, marcat per la manca de protecció i de consciència sobre el valor que té aquest immoble.

Per últim, i dintre d'aquest mateix apartat, vam pensar que no podíem deixar de plantejar un debat ben viu a la ciutat, com és el de la conservació del seu patrimoni arquitectònic. L'Hospitalet no conserva gaires restes arquitectòniques històriques, com sí que tenen altres ciutats europees i catalanes. La seva constitució com a petits conjunts de cases a prop de Barcelona i de masies aïllades dins el delta del Llobregat va estructurar una malla de nuclis dispersos de població i un territori agrícola puntejat per aquestes masies. La industrialització a Catalunya i el consegüent creixement de Barcelona i els municipis del seu entorn suposaren un salt d'escala. La ciutat creix en població, però també en implantacions industrials. I és aquesta herència del segle XIX i primeres dècades del segle XX la que constitueix una part important del patrimoni i la identitat de la ciutat. Patrimoni que fins fa algunes dècades no ha estat suficientment valorat i protegit. L'article de **Gabriela Navas** planteja la situació actual d'aquest patrimoni davant les pressions immobiliàries, demogràfiques i urbanístiques de les últimes tres dècades; i enfront d'aquest risc de pèrdua patrimonial, les lluites que han emprès diferents col·lectius veïnals per a la seva adequada conservació.

El següent paquet d'articles comprèn aportacions al voltant de la ciutat que creix durant el franquisme, el moment de màxima expansió urbana i construcció d'edificis de tota la història del municipi. I ho fa a partir de l'anàlisi de dues peces: La Florida i els blocs de Ciutat Comtal, al barri de Sant Josep. Es tracta de dues aportacions en què es barreja l'anàlisi de documents i dades amb l'experiència que ha comportat haver viscut en aquests barris. Els terrenys de la Florida, si bé als anys 1920 s'havien plantejat com una "ciutat jardí obrera", durant la postguerra van perdre aquesta vocació i es va substituir per un model que podríem qualificar d'urbanisme d'urgència, que intentava resoldre l'emergència habitacional deguda a l'arribada massiva de població. **Alberto Sánchez** no només analitza aquest procés de construcció sinó que passa a plantejar un conjunt d'iniciatives encaminades a millorar la situació actual del barri. Per altra banda, l'any 1959 entren els primers llogaters als blocs Ciutat Comtal. **Carles Ferrer**, a partir de l'anàlisi de documentació però també del registre de converses amb els antics veïns i veïnes del territori i del nou barri que naixia, exposa els inicis de la seva construcció i les condicions de vida d'aquesta nova població: jove, obrera i immigrant.

L'últim article d'aquest apartat centrat en la ciutat durant el franquisme recull les reflexions de **Xavier Arjalaguer** sobre l'herència rebuda pels primers ajuntaments democràtics i els principals reptes i problemes, que eren molts, que presentava l'Hospitalet en aquells moments de canvi. Des del Consell de Redacció vam considerar convenient rescatar la memòria d'aquest moment clau. **Xavier Arjalaguer**, primer regidor d'Urbanisme de la transició, arribà a l'Ajuntament l'any 1979 de la mà del PSUC. Li agraïm especialment que hagi acceptat aquesta invitació a participar en aquest monogràfic i la seva bona predisposició a compartir un conjunt de reflexions sobre les dificultats de tot tipus que havien d'entomar els nous consistoris municipals, amb uns barris plens de carències de tota mena i uns pressuposts migrats. La seva contribució ajudarà a conèixer aquell moment tan important en la història de la població.

La lògica manaria acabar amb un quart bloc que analitzés la ciutat actual, però aquí vam considerar que podria ser interessant un altre format. En comptes d'optar per l'article, vam optar per convidar una sèrie de professionals, investigadors i activistes perquè ens donessin la seva visió de la ciutat, sobre el seu passat més recent però també sobre el balanç que es pot fer d'aquestes quatre últimes dècades d'ajuntaments democràtics, i per últim dels problemes i reptes que ara té plantejats. Desigualtat social i canvi climàtic són dos elements que conflueixen en la creació d'un escenari de nous desafiaments als quals han de donar resposta no només l'Hospitalet sinó totes les ciutats del planeta. Des de fa uns anys ja podem afirmar que la major part de la població del món és urbana, i continuarà creixent. I de fons hem de prestar atenció a la crisi ecosocial i els impactes que el model urbà neoliberal ha tingut sobre les ciutats i la qualitat de vida i el benestar futur de les poblacions que les habitaran.

Us convidem i animem a llegir aquests materials amb atenció i a fer-ne difusió. Les paraules i les idees compartides són les que ajuden a generar els debats més interessants i oportuns.